

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om ändring av arbetstidslagen

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att arbetstidslagen ändras. I och med att den nya arbetstidslagen träder i kraft vid ingången av 2020 upphör det statsråds beslut om skjuts för arbetstagare i nattarbete som grundar sig på den nuvarande arbetstidslagen att gälla. Enligt gällande grundlag är det inte längre möjligt att genom förordning föreskriva om arbetsgivarens skyldighet att ordna skjuts för arbetstagare i nattarbete, utan detta ska ske genom lag. För att bibehålla det rådande rättsläget krävs det en ny bestämmelse i den nya arbetstidslagen.

Propositionen syftar till att för arbetstagare i nattarbete trygga rätten till skjuts som ordnas av arbetsgivaren i situationer där det inte när arbetstagarens nattsift börjar eller slutar finns någon kollektivtrafik med tillfredsställande rutt eller tidtabell och arbetstagaren inte har tillgång till bil eller därmed jämförbart fordon för arbetsresan. Beaktande av branschvisa behov möjliggörs genom att det för riksomfattande arbetsgivar- och arbetstagarförbund ska finnas möjlighet att avvika från bestämmelsen genom kollektivavtal.

Lagen avses träda i kraft den 1 januari 2020.

INNEHÅLL

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL.....	1
MOTIVERING	3
1 Bakgrund och beredning.....	3
1.1 Bakgrund.....	3
1.2 Beredning.....	3
2 Nuläge och bedömning av nuläget.....	4
3 Målsättning	4
4 Förslagen och deras konsekvenser.....	4
4.1 De viktigaste förslagen.....	4
4.2 De huvudsakliga konsekvenserna	5
5 Alternativa handlingsvägar	6
6 Ikraftträdande.....	6
7 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning	6
LAGFÖRSLAG	7
Lag om ändring av arbetstidslagen	7

MOTIVERING

1 Bakgrund och beredning

1.1 Bakgrund

I den gällande arbetstidslagen (605/1996) finns inga bestämmelser om transporter till och från arbetet för arbetstagare i nattarbete. Enligt 44 § i arbetstidslagen har statsrådet dock haft rätt att meddela närmare föreskrifter om anordnande av skjuts för arbetstagare i nattarbete då arbetsskiftet börjar och slutar. Med stöd av den bestämmelsen har statsrådet utfärdat ett beslut om skjuts för arbetstagare i nattarbete (869/1996). Till sitt innehåll motsvarar statsrådets beslut från 1996 statsrådets beslut från 1989 om anordnande av skjuts för arbetstagare i nattarbete (601/1989), som grundade sig på arbetstidslagen från 1946 (604/1946). Den arbetstidslag (872/2019) som träder i kraft vid ingången av 2020 innehåller inga bestämmelser om transport till och från arbetet och inte heller någon bestämmelse om rätten att genom förordning av statsrådet utfärda närmare bestämmelser om transport till och från arbetet.

I det gällande statsrådsbeslutet finns det bestämmelser om arbetsgivarens skyldighet att anordna skjuts för arbetstagare i nattarbete, arbetstagarens andel av de kostnader som föranleds av skjutsen, arbetsgivarens skyldighet att förhandla om anordnande av skjuts med personalen och möjligheten för arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer att avtala om anordnandet av skjuts genom ett riksomfattande kollektivavtal.

I de branschvisa riksomfattande kollektivavtalen finns det bestämmelser om ordnande av transport till och från arbetet för arbetstagare i nattarbete. Inom alla branscher med nattarbete finns det dock inte några sådana bestämmelser, så det är inte motiverat att föreskriva om saken endast i kollektivavtal. Därför är det motiverat att till arbetstidslagen foga bestämmelser om arbetsgivarens skyldighet att under de förutsättningar som nämns i paragrafen ordna skjuts till och från arbetet för arbetstagare i nattarbete. Enligt 80 § i grundlagen ska bestämmelser om grunderna för individens rättigheter och skyldigheter utfärdas genom lag.

I samband med behandlingen av regeringens proposition med förslag till arbetstidslag (RP 158/2018 rd) konstaterade arbetslivs- och jämställdhetsutskottet i sitt betänkande (AjUB 17/2018 rd) att det snabbt måste utredas hur skjuts ska ordnas för personer som regelbundet arbetar natt.

1.2 Beredning

Propositionen har beretts vid arbets- och näringsministeriet. Dessutom har utkastet till proposition behandlats på trepartsbasis tillsammans med arbetsgivar- och arbetstagarorganisationerna i en lagstiftningsarbetsgrupp som lyder under den av statsminister Antti Rinnes regering tillsatta ministerarbetsgruppen för främjande av sysselsättningen.

Ett allmänt samråd om utkastet till proposition ordnades den 1 november 2019. Det har också getts möjlighet att lämna ett yttrande senast den 5 november 2019. Vid samrådet och i de yttranden som lämnats ansågs förslaget till ändring av arbetstidslagen vara mycket viktigt och nödvändigt. Dessutom ansågs det vara viktigt att det genom riksomfattande kollektivavtal är möjligt att avtala om ordnandet av transport till och från arbetet med beaktande av de branschvisa behoven.

2 Nuläge och bedömning av nuläget

Enligt 2 § i det gällande statsrådsbeslutet ska arbetsgivaren anordna skjuts när en arbetstagares arbetsresa, med beaktande av de sedvanliga arbetsresorna på orten, förutsätter transport men inget allmänt samfärdsmedel med en tillfredsställande rutt och tidtabell står till arbetstagarens förfogande då nattsiftet börjar eller slutar, och arbetstagaren inte heller har möjlighet att använda ett eget fortskaffningsmedel, exempelvis bil. Enligt paragrafen är arbetsgivaren emellertid inte skyldig att anordna skjuts, om behovet av skjuts beror på sådan förlorad körrätt som grundar sig på att arbetstagaren gjort sig skyldig till grov oaktsamhet eller försummelse. Arbetsgivaren kan enligt 3 § av arbetstagaren för skjutsen uppbära en ersättning som motsvarar avgiften för begagnande av allmänt samfärdsmedel.

Innan arbetsgivaren fattar beslut om anordnande av skjuts enligt 2 § ska förhandlingar föras mellan arbetsgivaren och personalen. Arbetsgivar- och arbetstagarföreningar vars verksamhetsområde omfattar hela landet har enligt 5 § rätt att avtala något annat om det som i beslutet föreskrivs om fullgörandet av arbetsgivarens skyldighet att anordna skjuts.

I vissa riksomfattande kollektivavtal finns det bestämmelser om arbetsgivarens skyldighet att ordna transport för sina arbetstagare i nattarbete efter ett arbetsskift som infaller nattetid och när nattsiftet börjar. Det kan finnas en hänvisning till statsrådets beslut eller också branschvisa tillämpningar inom vissa branscher. Inom hotell- och restaurangbranschen, handeln och fastighetsbranschen har man förberett sig på tiden efter att det gällande statsrådsbeslutet upphävts genom att i kollektivavtalen skriva in att de bestämmelser som upphävs fortsättningsvis ska tillämpas. Samtidigt finns det också branscher som enbart tillämpat statsrådets beslut. De hamnar i ett oreglerat tillstånd om lagstiftning som motsvarar nuläget inte införs så att den träder i kraft vid ingången av 2020.

3 Målsättning

Syftet med propositionen är att bibehålla det rådande rättsläget. I propositionen föreslås att det i arbetstidslagen tas in en bestämmelse som till innehållet motsvarar statsrådets beslut om skjuts för arbetstagare i nattarbete, som grundar sig på den gällande arbetstidslagen. Det föreslås att det nuvarande rättsläget ska bibehållas också så att de riksomfattande arbetsgivar- och arbetstagarförbunden fortfarande har rätt att avtala om transport till och från arbetet genom kollektivavtal.

4 Förslagen och deras konsekvenser

4.1 De viktigaste förslagen

I propositionen föreslås att det till arbetstidslagen fogas en ny 8 a §, där det föreskrivs om rätten för arbetstagare i nattarbete att få sådan skjuts till och från arbetet som arbetsgivaren ordnar under de förutsättningar som anges i paragrafen.

Enligt 1 mom. ska arbetsgivaren ordna skjuts till eller från arbetet för en arbetstagare i nattarbete, om 1) arbetsresan förutsätter skjuts och resan är sedvanlig på orten, 2) det när arbetsskiftet börjar eller slutar inte finns tillgång till kollektivtrafik med tillfredsställande rutt eller tidtabell, och 3) arbetstagaren inte har tillgång till bil eller därmed jämförbart fordon.

Skyldigheten att ordna skjuts till och från arbetet gäller resor som dagtid görs med kollektivtrafik. Om kollektivtrafikens rutt eller tidtabell nattetid är sådan att det inte kan förutsättas att arbetstagaren använder offentliga kommunikationsmedel när arbetsskiftet börjar eller slutar, ska

arbetsgivaren ordna skjuts till eller från arbetet. Om arbetstagaren har tillgång till bil eller därmed jämförbart fordon för arbetsresan, ska arbetsgivaren inte ha någon skyldighet att ordna skjuts till eller från arbetet. Vid ingången av ett arbetsavtal har arbetsgivaren möjlighet att utreda arbetstagarens möjligheter att ta emot arbete som utförs som nattarbete. När en arbetstagare som inte har tillgång till ovan avsett fordon anställs för ett arbete som utförs nattetid, tar arbetsgivaren på sig kostnaderna för arbetsresorna nattetid, om arbetstagaren bor inom området för sedvanliga arbetsresor på orten.

Enligt 2 mom. är arbetsgivaren dock inte skyldig att ordna skjuts till eller från arbetet, om behovet av skjuts beror på att arbetstagaren meddelats körförbud med anledning av brott eller upprepade förseelser. Arbetsgivaren är alltså inte skyldig att ordna skjuts till eller från arbetet i en situation där arbetstagaren inte kan använda sin bil på grund av att han eller hon meddelats körförbud t.ex. på grund av rattfylleri.

Ordnandet av skjuts till eller från arbetet kan grunda sig på gemensamma transporter av arbetstagarna eller på ersättning av enskilda arbetstagares taxiresor. Enligt 3 mom. får arbetsgivaren för kostnaderna för den skjuts till och från arbetet som arbetsgivaren ordnat av arbetstagaren ta ut en ersättning som motsvarar avgiften för användning av ett offentligt kommunikationsmedel.

I 4 mom. föreskrivs på motsvarande sätt som i 4 § i det gällande statsrådsbeslutet att arbetsgivaren innan beslut fattas om ordnande av skjuts till och från arbetet ska förhandla med personalen om saken.

Bestämmelser om den skattemässiga behandlingen av resor som arbetsgivaren ersätter finns i inkomstskattelagen (1535/1992) och lagen om förskottsuppbörd (1118/1996). Enligt 72 § 4 mom. i inkomstskattelagen betraktas resor mellan bostaden och arbetsplatsen inte som egentliga arbetsresor. Arbetsgivaren kan alltså inte skattefritt ersätta kostnaderna för en resa mellan bostaden och den egentliga arbetsplatsen, med undantag för kostnaderna för ordnande av gemensamma transporter av arbetstagarna. Kostnaderna för resor mellan bostaden och arbetsplatsen betraktas inte heller som direkta kostnader som åsamkas på grund av arbetet och som arbetsgivaren kan ersätta utan att förskottsinnehållning verkställs. Om arbetsgivaren ersätter kostnaderna, är det fråga om arbetstagarens skattepliktiga löneinkomst enligt 15 § i lagen om förskottsuppbörd.

Enligt 5 § i det gällande statsrådsbeslutet är det möjligt att genom riksomfattande kollektivavtal avtala något annat om det som föreskrivs i beslutet. En bestämmelse om motsvarande arrangemang förslås i den nya 2 a-punkten i 34 § 2 mom. i arbetstidslagen.

4.2 De huvudsakliga konsekvenserna

Eftersom syftet med propositionen är att bibehålla det gällande rättsläget, bedöms propositionen inte ha några konsekvenser jämfört med nuläget.

Om de föreslagna ändringarna inte genomförs, kan arbetsresan mellan hemmet och arbetsplatsen försvåras för sådana arbetstagare i nattarbete vars arbetsskift börjar eller slutar vid en tidpunkt då det inte är möjligt att använda kollektivtrafik. Av dem gäller konsekvenserna endast sådana arbetstagare som inte har tillgång till bil eller offentliga kommunikationsmedel och arbetsgivaren inte genom kollektivavtal har ålagts att ansvara för att ordna transporten till och från arbetet. Således bedöms den grupp som berörs av regleringen vara mycket liten.

Ur arbetsgivarnas synvinkel medför ordnandet av de nattarbetandes skjuts till och från arbetet kostnader, men de ökar inte jämfört med nuläget. Om de föreslagna ändringarna inte genomförs

uppstår det inga kostnader för ordnandet av skjuts till och från arbetet i fråga om den grupp som beskrivs ovan. Kostnaderna uppskattas dock vara ringa eftersom den grupp som berörs är så liten. Det bör också noteras att tillgången på arbetskraft kan förutsätta att arbetsgivarna ordnar skjuts till och från arbetet, även om det inte förutsätts i lagen. Kostnadskonsekvensernas betydelse minskar då ytterligare.

5 Alternativa handlingsvägar

Syftet med propositionen är att bibehålla det rådande rättsläget. I propositionen föreslås att det i arbetstidslagen tas in en bestämmelse som till innehållet motsvarar statsrådets beslut om skjuts för arbetstagare i nattarbete, som grundar sig på den gällande arbetstidslagen. Enligt gällande grundlag är det inte längre möjligt att genom förordning föreskriva om arbetsgivarens skyldighet att ordna skjuts för arbetstagare i nattarbete, utan detta ska ske genom lag.

Ett alternativ är att inte genomföra de ändringar som föreslås i propositionen, varvid ordnandet av de nattarbetandes skjuts till och från arbetet enbart grundar sig på kollektivavtal eller avtal eller förbindelser på arbetsplatsnivå. Eftersom det genom kollektivavtal dock inte på ett heltäckande sätt har avtalats om ordnande av skjuts till och från arbetet, anses det vara mer ändamålsenligt att föreskriva om detta i lag på det sätt som föreslås i propositionen. Detta stöds också av att nattarbete i större utsträckning än för närvarande tillåts i den arbetstidslag som träder i kraft vid ingången av 2020.

6 Ikraftträdande

Den nya arbetstidslagen träder i kraft vid ingången av 2020. Lagen avses träda i kraft samtidigt som arbetstidslagen.

7 Förhållande till grundlagen samt lagstiftningsordning

Enligt 80 § i grundlagen ska bestämmelser om grunderna för individens rättigheter och skyldigheter utfärdas genom lag. Således ska bestämmelser om arbetsgivarens skyldighet att ordna skjuts till och från arbetet för arbetstagare i nattarbete tas in i arbetstidslagen.

Bestämmelsen i 80 § i grundlagen utgör inget hinder för att riksomfattande arbetsgivar- och arbetstagarförbund genom kollektivavtal ges rätt att avtala om ordnande av skjuts till och från arbetet på ett sätt som avviker från bestämmelsen i lagen. Enligt grundlagsutskottet bygger det på arbetsmarknadsparternas avtalsfrihet att ordna med frågor som hör till grunderna för den enskildes rättigheter och skyldigheter genom kollektivavtal och att avtalsfriheten i sin tur utgår från 13 § 2 mom. i grundlagen och den där garanterade fackliga föreningsfriheten och för arbetsgivarens vidkommande dessutom åtnjuter ett visst skydd enligt 15 § grundlagen. Sett ur denna synvinkel är kollektivavtalet ett regleringsredskap som inte direkt berörs av 80 § i grundlagen, eftersom den bestämmelsen reglerar samhällets utövande av den lagstiftande makten. Vad gäller kollektivavtalen överlåter det allmänna däremot regleringen av arbetslivet i väsentliga delar åt arbetsmarknadens parter själva (GrUU 41/2000 rd, s. 2—3 och GrUU 77/2018 rd).

Regeringen anser att lagförslagen kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Kläm

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs riksdagen följande lagförslag:

Lagförslag

Lag

om ändring av arbetstidslagen

I enlighet med riksdagens beslut
fogas till arbetstidslagen (872/2019) en ny 8 a § och till 34 § 2 mom. en ny 2 a-punkt som
följer:

8 a §

Rätt till skjuts till och från arbetet för arbetstagare i nattarbete

Arbetsgivaren ska ordna skjuts till eller från arbetet för en arbetstagare i nattarbete, om

- 1) arbetsresan förutsätter transport och resan är sedvanlig på orten,
- 2) det när arbetsskiftet börjar eller slutar inte finns tillgång till kollektivtrafik med tillfredsställande rutt eller tidtabell, och
- 3) arbetstagaren inte har tillgång till bil eller därmed jämförbart fordon.

Rätt till skjuts till eller från arbete föreligger dock inte, om arbetstagaren inte kan använda bil på grund av ett körförbud som meddelats på grund av ett körförbud som meddelats honom eller henne med anledning av ett brott eller en förseelse.

Arbetsgivaren får av arbetstagaren för skjutsen ta ut en ersättning som motsvarar avgiften för användning av ett offentligt kommunikationsmedel.

Arbetsgivaren ska innan beslutet om ordnande av skjuts fattas förhandla med personalen om saken.

34 §

Undantag genom kollektivavtal

Riksomfattande arbetsgivarföreningar och riksomfattande arbetstagarföreningar har rätt att i kollektivavtal (*riksomfattande kollektivavtal*) avtala på ett sätt som avviker från vad som föreskrivs

2 a) i 8 a § om rätten till skjuts till och från arbetet för arbetstagare i nattarbete,

Denna lag träder i kraft den 20 .

RP 86/2019 rd

Helsingfors 14.11.2019

Statsminister

Antti Rinne

Arbetsminister Timo Harakka